

USAB Wandelzoektocht 2022-2023

De zoektocht start aan de Prinsstraat 13, het 'Hof Van Liere', een van de gebouwen van de stadscampus van Universiteit Antwerpen, waar je onder andere de receptie en de bibliotheek kan vinden. Doorheen de wandeling loop je langs plaatsen die gelinkt zijn aan armoede, vroeger of nu. Verschillende thema's komen aan bod, zoals onderwijs, huisvesting, vrije tijd, werk, inkomen, materiële hulpverlening, gezondheidszorg, ...

We wensen je veel wandelplezier!

Prinsstraat 13

Het **Hof van Liere** dateert uit de 16de eeuw, het gulden tijdperk van de Scheldestad. Toen al was het de gewoonte van de adel om hun welstand te tonen door schitterende woonhuizen te bouwen. Aert Van Liere vormde hierop geen uitzondering. Als telg van een van de oudste adellijke geslachten was hij tijdens de periode 1501-1529 bijna onafgebroken burgemeester of schepen van Antwerpen. Zijn hof, in de volksmond het 'Prinsenhof', heeft aan de straatkant de langste gevel van alle privéwoningen van de stad: ruim 70 meter. Het pand is een van meest representatieve panden van het 16de-eeuwse Antwerpen. Sinds 1607, toen de Jezuïeten hier een kostschool vestigden, werd in de gebouwen onderwijs gegeven.

Ga met je rug naar het Hof Van Liere staan en steek over naar de **Koningstraat**.

Koningstraat 8

Op nummer 8 stond vroeger een studentenpeda waar ook minder kapitaalkrachtige studenten een betaalbaar kot konden huren. In 2016 moest studentenhome 'Ten Prinsenhove' haar deuren sluiten. Het gebouw dat dateerde uit de jaren 1970 en onderdak bood aan zo'n 150 studenten, bleek niet meer brandveilig. Er kwamen acties van studenten, die erop gericht waren het gebouw te behouden voor studentenkoten, gericht aan het adres van Universiteit Antwerpen. De universiteit sloot een erfpacht met het bedrijf Xior, dat na renovatie opnieuw studentenkamers zou voorzien. Sinds 2021 kunnen studenten er terug terecht in **residentie 'Prince'**, niet alleen voor een kamer (van 18m² tot 55 m²), maar ook voor gezamenlijke fitness- en speelruimtes, een dakterras en 'sky lounge'. De huurprijzen variëren van 430 tot 1.100 euro per maand zonder kosten.

Vraag: de huurprijzen van koten zijn de laatste jaren gestegen. Studenten en hun ouders krijgen het almaar moeilijker om op kot te gaan. Welke 3 voorzieningen biedt Universiteit Antwerpen voor studenten met een lager budget zodat zij toch op kot kunnen gaan? Tip: zoek het antwoord op de website van Universiteit Antwerpen.

Antwoord:

Draai naar rechts, de **Keizerstraat** in.

Vraag: in deze straat kan je een grote stripmuur bewonderen. Wie is de kunstenares?

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
Powered by UAntwerp

Antwoord:

Keizerstraat 23

In de loop van de 14de eeuw verenigden de Antwerpse ambachtslieden zich per beroep in ambachten of gilden met eigen dekens, kostuum en een officiële erkenning van de stad. Ze reglementeerden de eigen arbeid en beschermden hun groepsbelangen. Voor geschillen binnen het ambacht beschikten de ambachten over eigen rechtsmacht. De meeste ambachten hadden ook een caritatieve kant, met eigen armenbussen en godshuizen. In de Keizerstraat waren de lakenbereiders te vinden. Ze hadden er ook hun **kapel**. Deze kapel fungeerde ook als leslokaal voor de zondagsschool, maar het was bekend dat de aanwezige kinderen uit de sociale onderlaag allesbehalve lieverdjes waren. Hun soms baldadige optreden deed flink wat ramen sneuvelen. De kerkgangers gingen de kapel mijden uit vrees voor besmetting door ongedierte meegebracht door de onverzorgde kinderen. Dit afhaken van de burgerlijke kapelbezoekers deed de opbrengsten van offerblokken geen goed.

Vraag: Wat is de naam van de kapel op nummer 23?

Antwoord:

Keizerstraat 10-12

In de aristocratische Keizerstraat staan prachtige huizen van 16de- en 17de-eeuwse handelaren, bankieren en politici. Ook Nicolaas Rockox – burgemeester, mecenas, vriend en belangrijkste opdrachtgever van de schilder Rubens – woonde hier met zijn gezin in nummer 10. Van twee huizen maakte hij een prachtige patriciërswooning. Een bank herstelde deze in al haar glorie. In de salons kan je kennis maken met kunstwerken uit de barok. Er ligt ook een 16de-eeuwse tuin.

Afbeelding: Nicolaas Rockox

Bron: Snijders&Rockox Huis,

<https://www.snijdersrockoxhuis.be/over-het-museum/nicolaas-rockox/wie-was-nicolaas-rockox>

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
Powered by UAntwerp

Vraag: Hoelang was Nicolaas Rockox burgemeester?

Antwoord:

Draai nu rechtsaf naar de **Ambtmanstraat** en loop vervolgens rechtdoor tot op het pleintje, aan de **Mutsaardstraat**.

Mutsaardstraat 31

In deze gebouwen met zijn romantische en wat geheimzinnige tuin vind je de **Academie voor Schone Kunsten**. De Antwerpse Academie werd in 1663 opgericht en behoort tot de oudste instellingen voor kunstonderwijs in België. Vroeger was dit een minderbroederklooster. In 1797 verjaagden de Fransen de paters. Napoleon schonk de gebouwen aan de Stad Antwerpen op voorwaarde dat ze er een museum en een academie zou oprichten. Van het oude klooster blijven alleen nog de gewelfde kloostergangen over en een puntgevel die vanop de Stadswaag te zien is. De Academie kreeg in 1811 de beschikking over een gedeelte van dit klooster, het Bureel van Weldadigheid van Antwerpen (zie later hierover meer) vestigde zich in een ander deel.

Vraag: loop even tot aan de ingangspoort van de Academie. Wie is de gekende schilder die maar 2,5 maanden les volgde op de Academie?

Antwoord:

Keer terug naar het pleintje en ga vervolgens links de **Blindestraat** in.

Blindestraat 6-8

Voor het Ancien Regime kende men het “Werk van het Nachtverblijf” dat gevestigd werd in leegstaande godshuizen. Daar konden daklozen ten hoogste drie opeenvolgende nachten terecht. Zij brachten de nacht door in een soort van bedden die meer op doodskisten leken. Aan het Scheldeken waren er zelfs geen bedden. Wie probeerde te slapen, kon met zijn armen over een touw hangen. Wekken was zowel praktisch als eenvoudig door het losmaken van het touw.

Thuislozen vinden al sinds 1924 een onderdak in de Blindestraat 6-8. Eerst onder de naam “Het Werk der Daklozen”, maar sinds 2012 onder een nieuwe naam. De stichtende vzw Het Werk der Daklozen staat vandaag nog steeds in voor het beheer van de gebouwen, maar de werking wordt gestuurd vanuit het Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) Antwerpen. Het gebouw onderging in 2022 een grondige renovatie en transformeerde tot **inloopcentrum “De Noen”**. Dit zal zeven dagen op zeven open zijn van 13 tot 19 uur voor een honderdtal mensen. Professionele hulpverleners van het CAW en vrijwilligers staan in voor hun onthaal, begeleiding en vorming. In de professioneel ingerichte keuken bereiden artikel 60’ers, samen met vrijwilligers onder leiding van een professionele kok maaltijden voor de gasten en enkele externe welzijnsorganisaties. In het arbeidszorgcentrum “De bakkerij” op de eerste verdieping leren mensen arbeidsvaardigheden aan onder begeleiding van het CAW. Ze bakken er brood en diverse koekjes op bestelling. In “De Moerbeï” boven de polyvalente ruimte zijn vier studio’s beschikbaar voor mensen die zich voorbereiden op het doorstromen naar een vaste verblijfplaats. Het gebouw aan de straatkant wordt gebruikt als kantoor- en vergaderruimte voor verschillende sociale diensten. Het tijdelijk kamerwonen voor daklozen wordt afgebouwd (van 75 naar ongeveer 25 bewoners op dit moment).

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
 Powered by UAntwerp

Dat is het gevolg van de keuze om het principe van 'Housing First' toe te passen: eerst zorgen voor een vaste woning en vervolgens aan andere problemen werken (in plaats van een tijdelijke kamer geven van waaruit men de problemen aanpakt en vervolgens zoeken naar een definitieve woonst).

Vraag: welke werking van het CAW kan je bij dit gebouw terugvinden?

Antwoord:

KENT U HET
"WERK DER DAKLOOZEN"
 v. z. w. d.
 Gevestigd te ANTWERPEN, **Blindenstr. 4. 6. & 8**
 TEL. : 346.92 POSTCHEK. : 4152.00

VIJF Jaar geleden, werd het gesticht. Het herbergt behoeftigen, om het even van welke gezindheid, die geen onderdak hebben voor den nacht.

Zoo noodig, wordt hun ook voedsel verstrekt. Of het WERK noodig blijkt?

Sedert zijn ontstaan werden reeds **85.000** logisten verschaft en de morele hulp, gelijktijdig verleend, is niet te schatten.

Over welke bronnen van inkomsten beschikt het Werk der Dakloozen? Over geen andere dan de vrijgevigheid van zijn weldoeners, maar deze heeft ook nooit ontbroken.

In deze moeilijke tijden nochtans durven we er op aanstuwen het getal der weldoeners te vermeerderen. Mogen we ook op U rekenen? U zult het niet weigeren.

Daarom verzekeren we U nu reeds van de oprechte dankbaarheid der Dakloozen en van onze waardeerende gevoelens.

HET BESTUUR.

LA DIRECTION.

Nous ne sommes qu'avocats des plus pauvres des pauvres et le jury qui les condamne ou les sauve c'est VOTRE CHARITÉ.

Ne serez-vous point de ceux qui nous aident? n'adresserez-vous point une générosité?

Helas trop prospère quant au nombre de miséreux qui s'y pressent, l'oeuvre ne vit que de charité privée et ses ressources diminuent chaque jour quand la misère augmente. (**85.000** couchages ont été fournis déjà).

L'OEUVRE crée il y a cinq ans accueille sans distinction d'opinion, tous les malheureux qui se présentent en son asile. Ce sont des épaves qu'il faut secourir et l'oeuvre fournit gratuitement une salle chauffée, un repas chaud et un lit.

A. S. B. L.
 établie à ANVERS, rue des Aveugles, 4. 6. & 8
 COMPT. CHEQ. : 4152.00
 TEL. : 346.92

"L'OEUVRE DES SANS LOGIS"
 CONNAISSEZ-VOUS

Afbeelding: het werk der daklozen, Antwerpen, 1930

Bron: Felixarchief Antwerpen, FOTO-OF#9978, <https://felixarchief.antwerpen.be/>

Blindestraat 9

Op dit gebouw zie je nog in grote letters staan **"Bureel van Weldadigheid"**. Het Bureel van Weldadigheid en het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen droegen sinds 1796 de verantwoordelijkheid over de armenzorg en de openbare onderstand in Antwerpen. Het Bureel van Weldadigheid bood hulp aan mensen in armoede, het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen stond in voor alle vormen van

USAB | Universitaire Stichting
 voor Armoedebestrijding
 Powered by UA Antwerp

institutionele zorgverlening. Beide instellingen smolten in 1925 samen tot de Commissie van Openbare Onderstand, de voorloper van het huidige OCMW.

In 1802 vestigde het Bureel van Weldadigheid zich in de vroegere infirmerie en de gastenkamers van het minderbroedersklooster, gelegen in de Blindestraat. Deze werden ingericht tot kantoren, lokalen voor distributie van hulpgoederen en werkhuizen. In 1890 werd de bouw van de nieuwe gebouwen van het Bureel van Weldadigheid voltooid. Sinds 1926 huurde de stad Antwerpen het gebouw voor verschillende van haar diensten, zoals de stedelijke dienst voor openbare werken, de volksbibliotheek en een wijkkantoor van de stedelijke politie. Het gebouw van het Bureel van Weldadigheid biedt samen met het aanpalende perceel sinds 1995 onderdak aan de Opleiding Conservatie/Restauratie, vandaag een opleiding van de Universiteit Antwerpen.

[Loop rechtdoor in de Blindestraat en sla vervolgens linksaf naar de Venusstraat.](#)

In de 16de eeuw was dit een van de drukste en belangrijkste straten van Antwerpen, vooral na de aanleg van de Stadswaag. Vele gevels laten dit belang nog zien. Prachtige binnenkoeren liggen verscholen achter poortjes. Als je geluk hebt, kan je eens binnenkijken.

Venusstraat 23-25

Ter hoogte van huisnummers 23-25 liggen de gebouwen van de **faculteit rechten**. Mensen in armoede hebben niet altijd gemakkelijk toegang tot het recht en tot rechtshulp. Allerlei barrières spelen een rol, waaronder het taalgebruik (juridisch jargon), culturele normen en schaamte (bv. de afstand die men ervaart tussen zichzelf en de 'advocaat' of de 'rechter'), maar ook financiële. Er zijn wel initiatieven om rechtshulp toegankelijk te maken, zoals de juridische eerstelijnsbijstand, waardoor iedereen terecht kan voor een gratis oriënterend adviesgesprek met een advocaat, of het pro deo systeem (waarbij een advocaat geheel of gedeeltelijk gratis advies en bijstand verleent), maar toch zijn daarmee niet alle drempels weggewerkt. De website [Helder Recht](#) biedt online juridische informatie aan in klare taal.

Venusstraat 13

Het lenen van geld is van alle tijden. Omdat leningen met hoge renten vaak mensen nog meer in de armoede duwen, vervaardigde de Kerk er in de middeleeuwen een verbod tegen uit. Het kerkelijk verbod weerhield de 'Lombarden' (bankiers die oorspronkelijk uit het Italiaanse Lombardije kwamen) niet om als geldleners op te treden. Zij leenden geld op roerende en onroerende goederen, maar het waren woekeraars die overdreven intresten eisten. Hun woekerpraktijken leidden regelmatig tot ingrepen van overheidswege. Na verloop van tijd ontstond een instelling die een gewenste oplossing bracht: de **Berg van Barmhartigheid**. Deze liefdadigheidsinstelling ontstond in Italië in de 15de eeuw, onder impuls van twee monniken, met de bedoeling om geld te lenen aan minder begoeden tegen lage rente, waarbij voorwerpen in pand werden gegeven. Het was niet de bedoeling om winst te maken, maar ook geen verlies.

Het initiatief om de Bergen van Barmhartigheid ook in de Zuidelijke Nederlanden op te richten, kwam in 1618 van de aartshertogen Albrecht en Isabella, op voorstel van hun adviseur, Wenceslas/Wenzel Coebergher. In 1620 richtte hij het pandjeshuis aan de Venusstraat op.

In 1946 werd de Berg van Barmhartigheid in Antwerpen afgeschaft. Vandaag is het een rustige woonomgeving en een van de mooiste plekjes van Antwerpen. Een kijkje nemen kan, maar respecteer de privacy van de bewoners.

In Brussel bestaat tot op vandaag de laatste Berg van Barmhartigheid van België. Wie er langskomt met een voorwerp van waarde, kan het laten schatten en op basis van die schatting kan de klant een lening aangaan van vijftig à zeventig procent van de geschatte waarde. Betaalt de klant de geschatte waarde en interest terug na een afgesproken termijn, dan krijgt hij het voorwerp opnieuw in handen. Mensen die de lening niet kunnen terugbetalen, zien hun voorwerp op een openbare verkoop belanden. De bonus die na de verkoop overblijft, gaat dan naar de eigenaar van het pand. In het Brusselse 'pandjeshuis' komen steeds meer mensen aankloppen, zo bleek uit een nieuwsartikel uit 2022. In juni 2021 lag het uitgeleende bedrag op 21,5 miljoen euro. Dat is in één jaar tijd gestegen naar 24 miljoen euro, ongeveer 12% extra. Men verwacht we de kaap van 25 miljoen euro te overschrijden in 2022, wat neerkomt op een stijging met 16% vergeleken met juni 2021. De Berg merkt ook dat de gemiddelde prijs van een object stijgt, van 600 à 700 euro enkele jaren geleden naar een kleine 1.000 euro nu.

Vraag: In welk jaar werd de Berg van Barmhartigheid gesticht?

Antwoord:

Afbeelding: Berg van Barmhartigheid, Antwerpen

Bron: Topa vzw, <https://topa.be/op-reis-in-eigen-stad/bergwandeling/barmhartigheid/>

Loop even terug in de Venusstraat en draai rechtsaf naar de Lange Brilstraat. Loop dan rechtdoor tot de **Stadswaag**.

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
Powered by UAntwerp

In het midden van dit plein stond ooit (tussen 1548 en 1873) de 'Nieuwe Waag', een soort belastingkantoor waar koopwaren werden gewogen en verhoudingsgewijs werden belast, en waar maten en gewichten werden geijkt. Op de bovenverdieping van het gebouw werden in de 16de eeuw zalen verhuurd voor feesten van de rijkere burgers van de stad. Daarna kreeg het gebouw nieuwe bestemmingen, tot het afbrandde in 1873.

Dit plein nodigt uit voor een terrasje of koffiestop. Voor mensen in armoede is dat echter niet evident. Wist je dat ongeveer een op drie Belgen niet minstens één keer per maand kan afspreken met familie, vrienden of kennissen voor een maaltijd of drankje omwille van geldgebrek? Zo schuilt eenzaamheid snel om de hoek.

Keer terug naar de **Lange Brilstraat** en sla linksaf naar de **Korte Brilstraat**. Deze loopt over in de **Lansstraat**. Sla daarna rechtsaf naar de **Jozef de Hasquestraat**.

Deze straatjes geven een idee van de vele smalle steegjes die de stad kenmerkten. In die tijd waren dergelijke steegjes soms broeihaarden voor epidemieën omdat bewoners er woonden in onhygiënische omstandigheden (zoals de grote cholera uitbraken, vooral in Sint-Andries, maar ook in andere wijken, vooral langs ruïen en vlieten, een epidemie die kon uitbreken als gevolg van verontreinigd drinkwater).

Jozef de Hasquestraat

Deze straat is genoemd naar de vader van **Georges de Hasque**. De kleine Georges werd geboren op 2 december 1876 in Antwerpen en groeide op in een kroostrijk gezin. Toen hij bijna 19 jaar was en zijn studies met succes voltooide, begon hij zijn loopbaan in de suikerraffinaderij van zijn ouders. Hij werd voorzitter van een afdeling van de Handelskamer en was bemiddeld. De kleine man lag hem nauw aan het hart en hij waardeerde zijn taal en zeden. Hij zette zich ook in voor de volksjeugd. Via contacten in het buitenland kwam hij te weten hoe elders aan jeugdzorg en jeugdbeweging werd gedaan. In 1913 stichtte hij de eerste Vlaamse katholieke scouting groep: de 1ste St. Jacob Antwerpen (er bestonden wel al Franstalige scoutinggroepen). Deze groep is nog steeds actief. In juni 1916 stichtte Georges ook de eerste Vlaamse katholieke Zeescouts. Ook deze is vandaag nog actief.

Vraag: in de Jozef de Hasquestraat hangt ter hoogte van huisnummer 7 een bordje: "In dit huis woonde Hugo Claus". Claus was een bekende Vlaamse schrijver. Welk gedicht staat er te lezen?

Antwoord:

Als je de Jozef de Hasquestraat uit loopt, komt je op de **Varkensmarkt**.

Vraag: Van welke vereniging was Georges de Hasque eerste voorzitter te Antwerpen? Noteer de correcte afkorting. Tip: het antwoord kan je lezen ter hoogte van huisnummer 6 op de Varkensmarkt.

Antwoord:

Op het kruispunt van de Varkensmarkt met de Paardenmarkt loop je rechtdoor, naar de **Boterhamstraat**. Sla dan rechtsaf naar de **Falconruï**.

Falconrui 51

Het vroegere **Godshuis 'Van der Biest'** is vandaag eigendom van het OCMW. Het gebouw werd in 1504 opgetrokken door Jan Van der Biest. Op zijn erf liet hij enkele 'cameren' bouwen en in zijn testament gelastte hij de oprichting van nog enkele huisjes. Bedoeling was om bejaarde en gehandicapte vrouwen een onderkomen te bieden. Tot 1967 bleven de huisjes bewoond. De kapel was tot 1970 het atelier van een glazenier/graficus. Daarna kwam ze in handen van een schuttersgilde. In 1991-1993 restaureerde het OCMW het complex, dat sinds 2018 na een nieuwe renovatie een instelling voor begeleid wonen huisvest. Beschut wonen Antwerpen richt zich tot personen met een psychische kwetsbaarheid. De organisatie biedt begeleiding, ondersteuning en toezicht aan volwassenen met ernstige en langdurige psychische problemen voor wie zelfstandig wonen niet of nog niet mogelijk is.

Vraag: Voor hoeveel oude vrouwtjes was er plaats in Godshuis Jan Van der Biest?

Antwoord:

Falconrui 67

Het **Godshuis Cornelis Lantschot** werd in 1656 bij testament opgericht door de koopman en financier Cornelis II Lantschot (1572-1656). Het omvatte twaalf huisjes voor oude mannen rond een binnenplaats en een kapel met sacristie die omwille van de toen heersende pestepidemie toegewijd werd aan de Heilige Rosalia. Lantschot vertrouwdde het beheer van het godshuis toe aan de Armenkamer, die de armenzorg binnen de stad Antwerpen organiseerde. In de Franse tijd werd het godshuis ingelijfd bij het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen, en het huisvestte na 1862 vijftien echtparen. De kapel die aanvankelijk ter beschikking was gebleven voor de eredienst, werd vanaf 1833 verhuurd als kunstenaarsatelier of pakhuis.

Vraag: Tot wanneer bleef het Godshuis Cornelis Lantschot in gebruik?

Antwoord:

Draai vanuit de **Falconrui** naar rechts, naar de **Hessenbrug**. Steek de Paardenmarkt over. Hier ligt **Toog**, een doodlopend straatje.

Hier lag vroeger een godshuis uit de vijftiende-eeuw (het godshuis van Sint-Elooi), eigendom van het smedenambacht. Het omvatte een groot aantal kleine huisjes. Er lag ook een kapel. Achteraan liggen nog twee huisjes met een oude kern, de overige huisjes werden gesloopt circa 1938.

Foto: Toog, inkijk in de straat, Antwerpen, 1900
Bron: Felix Archief, PB#1887, <https://felixarchief.antwerpen.be/>

Laat Toog rechts liggen en vervolg je weg langs de **Paardenmarkt** in de richting van de kerktoren.

Paardenmarkt 89

Op nummer 89 lag een **godshuis** voor vrouwen, gesticht in 1477. In 1550 werd het beheer van het godshuis aan de Armenkamer overgedragen. Dankzij aalmoezen, die in de stad worden opgehaald, kon het complex in 1838 worden herbouwd. In het begin van de 20ste eeuw bevatte het nog zestien plaatsen voor oude echtparen. Via de commissie der Burgerlijke Godshuizen kwam het complex in handen van de KOO, de voorloper van het huidige OCMW. Tot op vandaag is ook dit een locatie voor beschut wonen.

Vraag: Wat was de naam van dit godshuis?

Antwoord:

Tot in de jaren zestig van de 19^e eeuw bleef de stad binnen de wurgreep van de Spaanse wallen. Hoewel de bevolking verdubbelde, nam het aantal woongelegenheden met nauwelijks dertig procent toe. Er was geen ruimte voor bijkomende woningen waardoor het aantal bewoners per huis toenam. Nieuwe projecten zoals dokken, stapelhuizen, werven en spoorweginstallaties eisten hun deel van de

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
Powered by UAntwerp

stedelijke ruimte op. Het gevolg was dat de bebouwde oppervlakte per inwoner daalde van 36m² in 1798 tot 24m² in 1845.

De daling van de woonoppervlakte per inwoner hangt samen met de manier waarop de bestaande woonvoorraad werd gebruikt. Eigenaars verhuurden per woning, per appartement, per kamer, per kelder. En de eerste huurder verhuurde dikwijls verder. Voorzieningen ontbraken veelal of waren totaal onvoldoende. Eén toilet voor zestig bewoners, één waterpomp voor honderd huurders, drinkwater werd betrokken uit de bak regenwater die ook als drenkplaats voor dieren diende.

Het gevolg was een overbevolking en een schrijnende woontoestand. Grote delen van de stad evolueerden tot armengetto's waar krottenrijen in de bekende gangen massa's mensen in beestachtige omstandigheden moesten huisvesten. Deze getto's waren grotendeels gesitueerd in de vroegere armenbuurten. Dit was zo in Sint Andries maar ook in de zone Kleine Kauwenberg – Lange Winkelstraat. Het Zwanenganggetto omvatte alle verbindingsstraten tussen Ossenmarkt en Kipdorp (inclusief de vele gangen).

Foto: Bredestraat (nr 36/1-16): de "Bijlengang" Antwerpen ca. 1900
Bron: Felix Archief, PB#1606, <https://felixarchief.antwerpen.be/>

Verbetering kwam er door een aanvullend reglement op de bouwpolitie, dat het Ministerie van Binnenlandse Zaken in 1852 publiceerde. Hierin werden minimale hoogten bepaald voor de binnenhoogte van de kamers in nieuwe of te verbouwen woningen. Maar bij de uitbreiding voorbij de Spaanse omwalling waren het vooral de rijken die uit de stad trokken en zich vestigden in grote herenhuizen zoals op de Cogels Osylei.

Ook vandaag kampt Vlaanderen en ook Antwerpen nog altijd met een tekort aan betaalbare kwalitatieve woningen. Dit uit zich in ellenlange wachtlijsten voor sociale woningen. Ook USAB verhuurt enkele woningen aan mensen met financiële problemen, maar het gaat slechts om een zestal woningen, een zeer beperkt aanbod. Bovendien lukt het de huidige bewoners niet om door te stromen naar de reguliere markt, zodat ons aanbod quasi permanent volzet is. Ook wij moeten dus wanhopige

mensen op zoek naar een woning teleurstellen. Door het gebrek aan sociale woningen moeten gezinnen met weinig financiële middelen een beroep doen op 'de onderkant van de private huurmarkt'. De woningen in dit segment zijn energieverblindend en kampen vaak met vochtproblemen. Dat is niet goed voor het gezinsbudget, noch voor de gezondheid van de bewoners. Het probleem uit zich soms ook ronduit in huisjesmelkerij, waar mensen in schrijnende toestanden leven.

Paardenmarkt 101

Een jammerlijk voorbeeld van de woningproblematiek kan je nog zien aan de Paardenmarkt ter hoogte van wat ooit huisnummer 101 was. In 2018 vond daar een gasexplosie plaats waarbij drie panden vernietigd werden. Twee bewoners kwamen om het leven en 27 mensen raakten gewond. De huurder had het pand in compartimenten onderverdeeld en onderverhuurd, terwijl hij daar geen toestemming voor had. Enkele maanden voor de explosie had er zich al een gaslek voorgedaan. Gas had zich opgestapeld in een oude gasbuis, nadat er in de kelder een oude gasmeter was opengedraaid. De gasexplosie is vermoedelijk ontstaan door het aansteken van een sigaret of een kaars. Volgens het parket was de onderverhuurder op de hoogte van het gaslek, maar zou hij er onvoldoende gevolg aan hebben gegeven. Een degelijke en professionele herstelling zou het drama hebben kunnen voorkomen. De onderverhuurder kreeg 18 maanden cel voor onopzettelijke doding en onopzettelijke slagen en verwondingen, waarvan de helft met uitstel. De eigenaar werd vrijgesproken. Hij was volgens de rechtbank wel op de hoogte van de slechte toestand van het pand, maar wist niet van de gevaarlijke situatie met het gasnetwerk. De onderverhuurder ging in beroep tegen de uitspraak, het resultaat hiervan zal pas bekend zijn in september 2023. Vandaag herinnert de site voorbijgangers en buurtbewoners aan het drama. In de toekomst zou er een nieuwbouwproject komen.

[Loop verder op de Paardenmarkt. Aan je linkerkant zie je een opvallende neogotische kerk, gewijd aan Sint-Antonius van Padua.](#)

Als je nieuwsgierig bent, loop dan eens binnen om het interieur te bewonderen, dat uitsluitend uit natuursteen bestaat. Wist je dat deze kerk gedeeld wordt door verschillende geloofsgemeenschappen? De rooms-katholieke parochie Sint-Antonius beheert het kerkgebouw en deelt deze met de Eritrees-orthodoxe gemeenschap, de Eritrees-katholieke kerk, de Ethiopische gemeenschap en de Koreaanse-protestantse gemeenschap.

Paardenmarkt 109

Vlak naast de kerk, achter een onopvallende deur, vind je **Welzijnsschakel Onthaalgroep Sint Antonius**, een vrijwilligerswerking die zich inzet om kansen te bieden aan mensen die uitsluiting ervaren door armoede of afkomst. Ze organiseren activiteiten zoals ontspanning, ontmoeting, steun en vorming, maar zijn vooral gekend omwille van de voedsel- en kledingbedeling. Zo bereiken ze heel wat mensen. Tijdens de coronacrisis zagen ze hun doelpubliek toenemen. Verwacht wordt dat voedselbedelingen zoals deze nog meer mensen over de vloer zullen krijgen, als gevolg van de energiecrisis en stijgende inflatie. Onthaal Sint Antonius is een plaats waar studenten vrijwilligerswerk kunnen doen via de USAB sociale stage. Een van onze vrijwilligers schreef een getuigenis. Hieronder kan je een fragment lezen:

"Ik was heel onwennig in het begin. Ik begon me heel veel vragen te stellen, omdat ik niemand wilde beledigen. [...] Ze hebben al zo veel meegemaakt, willen ze hun verhaal wel voor de zoveelste keer vertellen? Welke onderwerpen zijn gepast? Welke woorden zijn gemakkelijk te

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
 Powered by UAntwerp

verstaan of kennen ze al? Heeft dit wel nut wat ik doe, want begrijpen ze mij wel? Uiteindelijk begreep ik dat het niet echt uitmaakte wat je zei. Het was voor de mensen leuk om een babbel te doen terwijl ze wachtten, goed om hun Nederlands te oefenen en ze gaven zelf hun grenzen aan als ze bijvoorbeeld niet meer wilden praten. De eerste keren verliep het dus wat stroef, maar daarna ging het beter. Het leuke was dat je de mensen begon te kennen en dat zij jou ook leerden kennen. [...] Ik heb veel geleerd en het heeft me veel stof tot nadenken gegeven."

Wil je (als student van UAntwerpen, KdG of AP Hogeschool) ook eens proeven van zo'n sociale stage? Kijk dan op [onze website](#).

[Steek nu de straat over.](#)

Paardenmarkt 94

Op nummer 94 vind je het voormalige **knechtjeshuis**. De toenemende verarming in Antwerpen in de 16de eeuw leidde tot een sterke aangroei van het aantal jongeren zonder familie, vondelingen en wezen. Adolescenten werden opgepakt en tewerkgesteld bij meesters in de stad of uitbesteed op het platteland. Weeshuizen en vondelingenhuisen waren niet nieuw, maar schoten in de late 15de en 16de eeuw als paddenstoelen uit de grond. In 1555 telden de Antwerpse aalmoezeniers 1.500 vondelingen en verlaten kinderen.

Zorg voor wezen ging aanvankelijk uit van kerken en kloosters, maar in de zestiende eeuw ontsproten zij ook vanuit particulier initiatief. In 1552 schonk de rijke koopman Jan van der Meeren een erfrente om een "scole" voor "schamele meyskens" op te richten. Het "Maagdenhuis" werd gesticht in de Lange Gasthuisstraat. Enkele jaren later, in 1558, werden dankzij een schenking van Johanna van Schoonbeke en giften van andere welstellende burgers ook een "werckhuys" gesticht om "aerme jongens te leeren een ambacht". Dit "Knechtjeshuis" aan de Paardenmarkt zou blijven functioneren tot 1880, wanneer er voor de kinderen nieuwe instellingen opgericht werden. Het regime in het weeshuis was volgens het militaire regime en ongehoorzaamheden werden met lijfstraffen beteugeld. In 1809 werden lijfstraffen door Napoleon verboden. De jongens konden allerlei stiel en leren en tewerkgesteld worden bij particuliere werkers. Van 11 uur tot 13 uur kregen zij de mogelijkheid om te bedelen voor voedsel en drank. In het weeshuis was ook een bakkerij gevestigd die voor alle instituten met behoeftigen voorzag in brood.

Vandaag wordt het Knechtjeshuis gerenoveerd. Het historische gebouw wordt de nieuwe thuishaven voor het departement Productontwikkeling van Universiteit Antwerpen.

[Sla na je bezoek aan het knechtjeshuis rechtsaf, de Rodestraat in.](#)

Tussen huisnummers 10 en 12 liggen de nieuwe gebouwen van de **Faculteit ontwerpwetenschappen**.

Vraag: wat staat er te lezen op de gevel van de oude Stedelijke Nijverheidsschool, die eind 19de eeuw werd gebouwd op de terreinen van het Knechtjeshuis, in de Rodestraat nummer 10?

Antwoord:

Loop verder in de **Rodestraat** naar nummer 16.

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
 Powered by UAntwerp

Rodestraat 16

Op nummer 16 zie je een overblijfsel van het verdwenen **Godshuis der Zeven Bloedstortingen**, in 1843 gebouwd in opdracht van het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen. Ook op nummer 26 lag er overigens een godshuis dat inmiddels is verdwenen: Sint-Blasius.

Foto: Antwerpen Rodestraat 16 (auteur: Kris Vandevorst),
Bron: Beeldbank Onroerend Erfgoed, <https://id.erfgoed.net/afbeeldingen/35571>

Rodestraat 39

Achter een onopvallende poort en een hoge muur ligt een minder bekende schat van deze stad: het **Begijnhof** uit de 16de eeuw. Het hof met zijn huisjes en een kerkje rond een centrale tuin, lag toen net buiten de stadsmuren. Het bood een rustige sfeer voor de begijntjes, een gemeenschap van devote vrouwen die leefden en zich kleeften als nonnen, maar geen formele geloften aflegden.

Het omvatte op zijn hoogtepunt een tachtigtal begijnenhuizen. Het aantal begijnen was van 125 in 1607 toegenomen tot 280 in 1700. In 1964 droegen de vier laatste begijnen het beheer van het begijnhof over aan het Bisdom Antwerpen, dat het herbestemde tot woongelegenheden voor bejaarde priesters, alleenstaande dames en echtparen op leeftijd. Sinds 1 maart 2020 nam AG VESPA de begijnhofsite voor de komende 65 jaar in erfpacht. Zij zullen op de site betaalbare huurwoningen aanbieden voor gezinnen en het historische erfgoed restaureren.

De van vele zware sloten voorziene massieve poort houdt nieuwsgierigen buiten, zoals vroeger “manspersonen verzocht werden zich na zes uur ’s avonds niet meer aan te bieden voor boodschappen of bezoeken” (zo staat te lezen op het bordje net achter de inkom). Wie het toch aandurft deze plek van rust te betreden, waant zich in het verleden. Alles ademt hier rust en eenvoud uit. Respecteer bij je bezoek dan ook de rust van de bewoners.

Vraag: Wat was de belangrijkste bron van inkomsten van de begijntjes in Antwerpen? Tip: ga eens binnen in het begijnhof om het antwoord te lezen.

Antwoord:

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
Powered by UAntwerp

Loop de Rodestraat uit tot je de **Ossenmarkt** bereikt. Dit plein is bekend bij studenten vanwege de gezellige cafeetjes. Op de Ossenmarkt, draai je naar links.

Ossenmarkt 14

Op nummer 14 vind je de kerk en het **klooster van de minderbroeders-kapucijnen**. Dit zijn mannelijke religieuzen die er binnen de kerk voor kiezen om te leven in de voetstappen van Franciscus van Assisi. De Heilige Franciscus schonk al zijn bezittingen aan de armen om zelf in armoede verder te leven. In de jaren 1984-1985 werd het eigenlijke klooster overgedragen aan Pax Christi, de Bouworde en het buurtwerk Kauwenberg. De fraterniteit kreeg na enkele aanpassingen een nieuwe leefruimte. Momenteel zijn er nog een 5-tal broeders. Vandaag bieden ze tijdens de oorlog in Oekraïne opvang aan ongeveer 40 Oekraïense vluchtelingen.

Vraag: Aan de kloosterdeur van de minderbroeders-kapucijnen hangt een keramieken steentje. Wat staat er op?

Antwoord:

Van de Ossenmarkt loop je zo de **Korte Winkelstraat** in.

Korte Winkelstraat 1

Op dit adres vind je **Centrum Kauwenberg**, dat zijn 50ste verjaardag viert en om die reden samen met USAB een fototentoonstelling organiseert (ontdek ze op het einde van deze wandeling!). Voor de gelegenheid brachten ze ook een fotoboek uit.

In het begin van de jaren '70 was de omgeving rond de Ossenmarkt een buurt met veel krotwoningen en gemeubelde kamers. Zuster Maria Hentzen voelde de nood dat mensen in armoede konden samenkomen om over hun leven te praten. Liefdadigheid en ondersteuning zijn immers niet voldoende om armoede op te lossen. In 1972 nam zij het initiatief om Huize Cardijn op te richten, waar vooral alleenstaande mannen voor het eerst in groep samenkwamen. Vanaf 1973 werden er ook activiteiten voor de kinderen uit de buurt georganiseerd. Een tienerwerking startte in 1976. In 1978 werd Huize Cardijn erkend als Buurtwerk Kauwenberg. Geleidelijk kwamen ook enkele vrouwen naar het buurthuis en zo ontstond de vrouwenclub. Die zou de spil en motor van het buurthuis worden.

Door het toenemende aantal studenten in de buurt rond de Ossenmarkt werd de woningmarkt steeds meer op hen afgestemd. De andere bewoners werden verdrongen naar andere kansarme buurten. Buurtwerk Kauwenberg wilde zich niet langer beperken tot de buurt, maar wilde zich voortaan tot heel de stad richten. Zo ontstond Centrum Kauwenberg. Vandaag nemen ruim 90 gezinnen uit Antwerpen deel aan de werking.

Centrum Kauwenberg is een organisatie voor armoedebestrijding. De werking brengt mensen in armoede en andere mensen samen en draagt zo bij tot de bestrijding van armoede vanuit de ervaring van de mensen zelf. De werking is er op gericht mensen mondiger en sterker te maken en hen te betrekken in het verenigings- en culturele leven. Centrum Kauwenberg probeert armoede ook kenbaar te maken en maatschappelijke structuren te veranderen. De kinderwerking heeft tot doel de kinderen en jongeren van arme gezinnen de kans te geven om in groepsverband hun eigen mogelijkheden te ontdekken en te ontplooien om zo een positieve identiteit te ontwikkelen. De Vlaamse overheid heeft Centrum Kauwenberg erkend als 'vereniging waar armen het woord nemen'.

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
 Powered by UAntwerp

Foto: Gezinswerking Centrum Kauwenberg

Bron: Centrum Kauwenberg, <http://www.kauwenberg.be/pages/Gezinswerking.html>

Sla nu linksaf naar de **Van Boendalestraat**. Loop deze uit tot op de **Italiëlei** en draai naar links.

Italiëlei 98a

De Italiëlei 98a vormt de achterkant van het klooster van de minderbroeders aan de Ossenmarkt. Je kijkt van hieruit uit op een stuk tuin. Vandaag liggen hier heel wat organisaties die zich inzetten voor vrede en mensenrechten, zoals Pax Christi (de Vlaamse afdeling van de internationale vredesbeweging Pax Christi), IPIS (International Peace Information Service, een onafhankelijk onderzoeksinstituut dat informatie, analyse en capaciteitsversterking op maat voorziet ter ondersteuning van actoren die een visie van vrede, duurzame ontwikkeling en mensenrechten willen realiseren), en Payoke (een ngo die strijdt tegen de handel in en uitbuiting van mensen en een van de drie erkende onthaalcentra voor slachtoffers van mensenhandel in België).

Steek de **Italiëlei** over en ga naar rechts. Sla vervolgens linksaf naar de **Violierstraat**. Loop deze straat uit en sla rechtsaf naar de Van Maerlantstraat. Deze gaat over in de **Osystraat**. Draai naar de hoek van de Osystraat en de **Pijlstraat**.

Pijlstraat 2

Deze school, een 'tempel voor de opvoeding' was één van de vele grote projecten die het stadsbestuur in de jaren 1880 realiseerde. Nog steeds lopen kinderen van 3 tot 18 jaar school in de Go! Basisschool "**de Pijl**". Aan de achterkant van het gebouw, aan de kant van de Franklin Rooseveltplaats, vind je het

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
Powered by UAntwerp

Go! Koninklijk Atheneum. Dit imposante bouwwerk werd in 1807 opgericht door Napoleon en is de eerste overheidsschool van het land.

Vraag: Hoe luidt de naam van het gebouw van Pijlstraat 2?

Antwoord:

Loop de Pijlstraat uit, deze gaat over in het **De Coninckplein**.

Dit kleine driehoekige plein ligt midden in de stationswijk. Vroeger konden feestgangers hier tot in de vroege uurtjes terecht voor een snack of een laatste drank. In de jaren tachtig verloederde de buurt en was er overlast van druggebruikers. In het oude Fordgebouw van Permeke, waar vroeger menig Antwerpenaar zijn auto kocht, is sinds 2005 de **stadsbibliotheek** gelegen met annex café-leeszaal en een auditorium. Door de komst van de bibliotheek kende de buurt een opwaardering. In 2011 voerde de stad een algemeen alcoholverbod in voor het plein. Dankzij deze maatregel en de intensieve opvolging van de lokale politie is de overlast van alcohol en druggerelateerde overlast sterk afgenomen. Het plein is ook het centrum van de Afrikaanse gemeenschap in Antwerpen.

Steek het plein schuin over en draai af in de straat bewaakt door twee leeuwen, de **Van Wesenbekestraat**.

Samen met de Van Schoonhovenstraat en de Van Arteveldestraat is dit een stukje **Chinatown** in Antwerpen. In deze winkelstraten van de Chinese gemeenschap vind je bevoorradingszaken, restaurants, kappers, reisbureaus en ontspanningszaaltjes. Tegenover nummer 21 ligt de overdekte markt **Criée**. Op nummer 7 zie je een van de vele geldtransferkantoren van de stad (zoals MoneyGram, Western Union, ...). Migranten doen vaak een beroep op zulke kantoren om geld dat ze hier verdienen over te maken naar hun familie in hun land van herkomst, de zogenaamde 'remittances'. Wist je dat het totaalbedrag aan remittances de officiële ontwikkelingshulp ver overstijgt?

Als je met je rug naar de Van Wesenbekestraat staat, kijk je uit over het **Koningin Astridplein**. Steek de Gemeentestraat over naar dit plein. Steek vervolgens het plein over in de richting van het Centraal Station. Links van het station vind je de zoo.

Koningin Astridplein 20-26

Deze dierentuin (1843) is een van de oudste ter wereld. Toen lag deze plek nog ver buiten de omwalling. Op het eind van vorige eeuw raakte **de Zoo** wat ingesloten door de snel groeiende stad. De monumentale buurman, het Centraal Station, maakte een nieuwe entree noodzakelijk. Hij wordt bewaakt door een kameel en zijn bereider. Sommige gebouwen in de zoo zijn architectonische pareltjes, bijvoorbeeld de Egyptische tempel (1856) voor de olifanten en giraffen.

Een dagje uit is voor veel gezinnen echter niet vanzelfsprekend omwille van de kostprijs. Gelukkig bestaan er initiatieven zoals [Rap op Stap](#), een laagdrempelig reisbemiddelingskantoor voor mensen met een beperkt budget. Zij kunnen er gewoon binnenstappen om vakanties, daguitstappen, sport- en cultuuractiviteiten te boeken. Ook de [UITPAS](#) kan de kosten van vrijetijdsactiviteiten drukken. Het is

een voordeelkaart waarmee iedereen punten kan sparen in ruil voor voordelen. Mensen in armoede kunnen de UitPAS goedkoper aankopen en hebben recht op een goedkoper tarief aan de kassa.

Vraag: hoeveel kost een normaal ticket voor de zoo voor een ouderpaar met 2 lagere schoolkinderen?

Antwoord:

Langs de zoo zie je het monumentale **Centraal Station** liggen, voltooid in 1904. Duizenden pendelaars en bezoekers gebruiken het dagelijks. Lang geleden wachtten de eerste klasreizigers op hun trein in een ruimte (nu de cafetaria) die meer doet denken aan een balzaal in Versailles dan aan een wachtzaal.

Voor velen is het openbaar vervoer (trein, bus, tram, metro) niet vanzelfsprekend. Hindernissen zijn niet alleen de kostprijs, maar ook fysieke barrières zoals drempels, hoge instappen, niet werkende liften, ... (voor mensen met een beperking). Men moet ook vervoersplannen kunnen lezen en interpreteren of kunnen raadplegen (bijvoorbeeld online). Dat is niet gemakkelijk voor wie amper het openbaar vervoer gebruikt, voor anderstaligen of voor mensen die niet mee zijn met het digitale tijdperk. Mensen in armoede zijn vaak aangewezen op het openbaar vervoer. In grootsteden zoals Antwerpen is dit vrij goed uitgebouwd. Wie in kleine steden en gemeenten woont, heeft vaak minder geluk. Vervoersarmoede is een thema dat ook vandaag nog leeft. Deelsystemen zoals deelauto's of deelsteps zijn overigens niet voor iedereen toegankelijk, zo heb je vaak een kredietkaart nodig om ze te gebruiken.

Vraag: hoe geraken mensen vanuit halte Centraal Station naar het UZA (Universitair Ziekenhuis Antwerpen in Edegem) als ze het ziekenhuis zouden moeten bezoeken met een directe busverbinding?

Antwoord:

Laat het Centraal station achter je liggen, ga terug naar het Koningin Astridplein en sla links de **Statiestraat** in.

In deze straten liggen heel wat casino's. Bijna een derde van de Belgische bevolking had in het jaar voor een bevraging door Sciensano minstens één keer gegokt, een tiende speelt één keer per week. Dat hoeft niet altijd problematisch te zijn, maar toch loopt ongeveer 1% van de bevolking het risico op een gokverslaving. Die kost niet alleen geld, maar ook vrienden, relaties, zelfvertrouwen en soms ook de vrijheid om je eigen inkomen te beheren, zo getuigden slachtoffers in een artikel in de Standaard. Als een gokverslaving leidt tot schulden, is budgetbeheer door een OCMW soms een noodzaak. Het OCMW beheert dan het inkomen van de cliënt. Dat is voor veel mensen een moeilijke stap. Ook een beroep doen op psychologische hulpverlening is niet evident, gezien de lange wachtlijsten in de geestelijke gezondheidszorg.

Loop de Statiestraat helemaal uit tot aan de UGC. Daar draai je naar rechts, de **Anneessensstraat** in. Wandel tot de **Franklin Rooseveltplaats** en sla linksaf.

Herinner je je het atheneum aan de overkant waarvan daarstraks sprake was?

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
 Powered by UAntwerp

Franklin Rooseveltplaats 12

Aan de linkerkant van de Rooseveltplaats vind je de Presidential Building. Dit is het nieuwe adres van ArmenTeKort, dat er een gebouw deelt met heel wat andere organisaties en bedrijven.

ArmenTeKort (ATK) wil aan de hand van een tienjarig project in Antwerpen aantonen dat kansarmoede op grote schaal effectief te bestrijden is. Door de kennis en kunde van de professionele hulpverlening via een innovatieve opleiding te delen met 'kansrijke vrijwilligers'. Eens de vrijwilligers ver genoeg gevorderd zijn in het opleidingstraject worden ze gekoppeld aan een persoon in kansarmoede voor een tweejarig buddytraject. Deze gearrangeerde vriendschap verloopt in een kader van gelijkwaardigheid en is gericht op eigenwaarde- en sociale netwerkversterking. Eens in buddyschap kunnen de kansrijke buddy's bij ArmenTeKort terecht voor intervisie. In deze 'terugkommomenten' reflecteren buddy's samen onder begeleiding van een professionele coach over dingen waar ze praktisch tegenaan botsen. Hierdoor ontstaan nieuwe inzichten en ontstaat een duurzame houdingsverandering bij de vrijwilligers. ATK hoopt tegen 2024 5.000 mensen in armoede bereikt te hebben.

[Laat ArmenTeKort aan je linkerkant liggen en wandel verder op de Franklin Rooseveltplaats richting Kipdorpbrug. Hou rechts aan en draai de Sint Jacobsmarkt in.](#)

Sint Jacobsmarkt 70

Op nummer 70 vind je een wassalon. Heb je er al eens bij stilgestaan dat veel mensen thuis geen wasmachine of droogkast hebben, uit geldgebrek of plaatsgebrek? Heb je een idee hoeveel het zou kosten om je was te moeten doen in een wasserette? Prijzen lopen uiteen, maar reken op 4 of 5 euro voor één wasbeurt (zonder drogen). Dat bedrag kan dus aardig oplopen op jaarbasis. Mensen in armoede hebben overigens niet altijd de meest energiezuinige toestellen (die zijn duur in aankoop). Mensen met recht op een verhoogde tegemoetkoming voor gezondheidszorgen kunnen een kortingbon krijgen van Fluvius voor de aankoop van een energiezuinige wasmachine, droogkast, koelkast of diepvriezer. SAMOO West-Vlaanderen ontwikkelde een model ('Papillon') waarbij mensen met weinig financiële middelen een energiezuinig huishoudtoestel kunnen huren gedurende 10 jaar, voor 7 euro per maand (inclusief service en garantie). Zo trachten ze de energiefactuur van mensen in armoede te drukken.

Sint Jacobsmarkt 43

Hier vind je **De Loodsen**. In 1993 startte De Loodsen met haar organisatie in het Begijnhof aan de Ossenmarkt. In 2000 nam de organisatie haar intrek in het gebouw op de Sint-Jacobsmarkt, een voormalig klooster van de Apostolinnen. Dit klooster werd in 1906 opgericht om meisjes uit minder gegoede families de kans te bieden een toekomst voor zichzelf uit te bouwen. Deze school groeide vervolgens uit tot een erkend onderwijstype waarbij meisjes uit alle rangen van de maatschappij les konden volgen. Vandaag heeft De Loodsen het werk van de zusters opnieuw vormgegeven en biedt vorming en ondersteuning aan personen die zich inzetten voor vrijwilligerswerk. De Loodsen zet zich ook in om via een aantal projecten ondersteuning en kansen te geven aan maatschappelijk kwetsbare groepen. Zo bieden ze tijdelijke opvang aan alleenstaande vrouwen met of zonder kinderen, zonder wettig verblijf met medische zorgen, of die recent verblijfspapieren kregen of snel zullen krijgen. Ze geven ook Nederlandse lessen aan anderstaligen zonder wettig verblijf. De Loodsen brengt met het Platform Noodhulp onder Protest een aantal keer per jaar alle Antwerpse verenigingen die

voedselbedeling en materiële hulp voorzien, samen. En ze bieden een luisterend oor en financiële steun aan een 200-tal gezinnen, vooral alleenstaande moeders.

Foto: De Loodsen, de overzet en de overstap

Bron: De Loodsen, <https://www.deloodsen.be/de-overstap/>

Sint Jacobsmarkt 41

Arktos is een Vlaams expertisecentrum voor kinderen en jongeren van 6 tot 25 jaar in kwetsbare situaties en personen met een beperking voor wie de aansluiting op school, werk en samenleving minder evident blijkt. Ze ondersteunen ook ouders, scholen, partners en overheden bij het omkaderen van deze kinderen en jongeren. Tot slot signaleren ze naar het beleid.

Sint Jacobsmarkt 39

Op nummer 39 was Bond Zonder naam gevestigd, maar die zijn ondertussen verhuisd. Nu ligt er een CAW (Centrum Algemeen Welzijnswerk).

Vraag: Welke afdeling van het CAW vind je hier?

Antwoord:

Loop verder op de Sint Jacobsmarkt. Ter hoogte van het **Frans Halsplein** vind je het **Oasemanneke**.

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
Powered by UAntwerp

Sinds 1993 toont het zijn hart aan iedereen die voorbij wandelt. Het standbeeld van een kleine man met een groot hart werd ontworpen in opdracht van Bond zonder Naam, een sociaal-culturele beweging die streeft naar een meer inclusieve en warmhartige samenleving. Met dit beeld roept Bond zonder Naam op tot een barmhartig, tolerant en gastvrij Antwerpen. Op de sokkel stond tot enkele jaren terug de slagzin “Er zit een hart onder mijn jas” te lezen, een verwijzing naar een bekende spreuk en boek van Phil Bosmans, de bezieler van Bond zonder Naam België.

Phil Bosmans (1922-2012) was priester en pater montfortaan. Als volksmissionaris stelde hij zijn leven ten dienste van de kwetsbaren van de samenleving. Tientallen sociale en culturele initiatieven zagen onder zijn leiding het licht, zoals een vluchthuis voor vrouwen en de eerste beschutte werkplaats in Vlaanderen. Bosmans geloofde in de cultuur van het hart, dat is een cultuur van liefde, verbondenheid, warmte en dankbaarheid. In Vlaanderen is hij vooral bekend voor zijn maandelijkse spreken die hij ‘Vitaminen voor het hart’ noemde. Hieronder een kleine hart-selectie uit zijn repertoire:

‘Wat niet uit het hart komt, zal een ander hart niet raken.’

‘Er is maar één weg naar de medemens. De weg van het hart. Alle andere wegen zijn omwegen.’

Sint-Jacobsmarkt 15 en 17

Op nummer 15 vind je een herenhuis, genaamd **hotel de Vinck**, dat in zijn huidige vorm uit begin jaren 1780 stamt. Het werd in 1829 aangekocht door Helena Van Celst-Kums, weduwe van een lakenhandelaar. Na het overlijden van haar echtgenoot richtte ‘juffrouw Van Celst’ in 1817 een school voor arme volksmeisjes op, gevolgd door een weeshuis voor behoeftige meisjes en een heropvoedingstehuis voor boetelingen. Deze instellingen, die in 1832 in het herenhuis aan de Sint-Jacobsmarkt werden ondergebracht, leidden tot het ontstaan van een kloosterorde, de Zusters van het Heilig Hart. In 1854 breidde Van Celst het complex uit met het aanpalende **hotel Van Celst** (op nummer 17). Na het overlijden van haar moeder kwam dochter Sophie Van Celst aan het hoofd van de instelling. Vanaf 1920 werd het weeshuis omgevormd tot een internaat voor meisjes, en vanaf 1960 bood het Instituut Van Celst regulier handelsonderwijs aan, waarvoor gebouwen werden betrokken aan de Italiëlei.

[Loop heel even terug en draai dan rechts de Parochiaanstraat in.](#)

Op de hoek van beide straten vind je een school, **Sint-Jozef OV4**. Deze school biedt onderwijs en zorg op maat aan jongeren met een fysieke beperking en/of autisme. Het behaalde diploma of getuigschrift geeft de afgestudeerde leerling de kans om verder te studeren of tewerkgesteld te worden in specifieke sectoren waarin visuele communicatie een sleutelrol speelt.

Wist je dat er in Vlaanderen meer dan 26.000 personen werken in de sociale economie, een netwerk van maatwerkbedrijven, lokale diensteneconomie en arbeidzorginitiatieven? Wist je dat de provincie Antwerpen het grootste aantal van deze bedrijven telt? Toch zijn er nog niet voldoende arbeidsplaatsen in de sociale economie om iedereen een plekje te bieden. Reguliere bedrijven doen ook inspanningen om werknemers met een beperking aan te werven, maar het is soms zoeken naar een aangepaste werkomgeving of takenpakket waardoor dit niet altijd mogelijk is.

Parochiaanstraat 12

Herinner je je nog dat we in de Jozef de Hasquestraat vertelden over zoon Georges de Hasque, de oprichter van de eerste scoutinggroep in België? Op huisnummer 12 vind je de huidige lokalen van deze groep, de **1-25 Sint Jacob**.

[Sla rechtsaf naar de Lange Nieuwstraat.](#)

Lange Nieuwstraat 73-75

Hier zie je de prachtige **Sint Jacobskerk** (elke dag open van 14-17u), zonder meer de Antwerpse kerk met het rijkste interieur (1491-1656). Veel bezoekers komen voor het graf van Rubens, die in de kerk begraven ligt, en voor het schilderij dat hij maakte voor zijn eigen grafmonument. De erfgenamen van de kunstenaar – zijn echtgenote Hélène Fourment en zijn kinderen – lieten de grafkapel bouwen. Nog een gedenksteen die veel aandacht krijgt, is die van Cornelis Lantschot. Lantschot was een rijke koopman en liet zijn fortuin na aan de armen. Zo werd met zijn nalatenschap het godshuis Cornelis Lantschot opgericht, dat je daarstraks op de Falconrui hebt gezien. In de Sint Jacobskerk stichtte hij een kapel waar hij brood en kaas liet uitdelen tijdens feestdagen, de ontvangers moesten in ruil naar zijn herdenkingsmissen komen. Op zijn grafsteen staat een eigenaardige tekst: “Men wint den hemel met geweld, of is te koop met kracht van geldt”. Die suggereert dat je je plaats in de hemel kan kopen. Omdat de geestelijkheid verlegen was met deze suggestie van omkoping stelde ze voor om de regels te lezen als: ‘Hij heeft zich op waarlijk meer dan gewone wijze ingespannen, geweld aangedaan, om den hemel te bemachtigen en door de wijze waarop hij zijn geld besteedde, heeft hij, mag men zeggen, den hemel gekocht’ (Schouten, 1987).

[Ga na je bezoek aan de Sint Jacobskerk rechts op de Lange Nieuwstraat en draai rechtsaf naar de Sint Jacobsstraat.](#)

Sint Jacobstraat 2

Hier ligt gebouw De Meerminne waar de **faculteit sociale wetenschappen** is gevestigd. In deze faculteit kom je onder meer alles te weten over armoede, ongelijkheid en de rol van (sociaal) beleid.

[Vraag: met welk pseudoniem ondertekende de eerste campusdichter van Universiteit Antwerpen haar werken? Tip: kijk eens goed aan de buitenkant van gebouw de Meerminne.](#)

[Antwoord:](#)

[Vervolg je weg op de Sint Jacobsstraat en steek Kipdorp over richting Prinsesstraat.](#)

Deze straat heette vroeger ‘Paddegracht’. Op de hoek van de Keizerstraat en de Prinsesstraat stonden tot 1891 de 16de-eeuwse ‘Broodjeskapel’ en het Sint-Jacobsgasthuis uit 1454, voor pelgrims op hun route naar Santiago de Compostella. Het gasthuis werd later een aalmoezenhuis waar men broodkaarten uitdeelde (een distributiebon voor brood), vandaar de naam Broodjeskapel. In 1773 hield men in de kapel een zondagsschool met gratis catecheselessen voor de armen. Ook zij kregen een broodje of een stuiver. In 1819 kwam er een armenschool voor jongens, dankzij burgemeester Florent van Ertborn. In 1891 gingen de gebouwen tegen de vlakte om de straat te kunnen verbreden. Toen de Broodjeskapel werd gesloopt, kwam de beeldengroep ‘Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt

USAB | Universitaire Stichting
voor Armoedebestrijding
 Powered by UAntwerp

Ontvangen' op het hoekhuis ertegenover terecht (kijk eens omhoog). Het is vandaag het enige overblijfsel van die tijd.

Loop altijd rechtdoor, je komt dan vanzelf uit in de **Grote Kauwenberg**. Op de **hoek** met de **Vekestraat** vind je de ingang van Universiteit Antwerpen (glazen schuifdeur).

Ga hier binnen en breng een bezoek aan de tentoonstelling '**50 jaar Centrum Kauwenberg**' in gang B op het gelijkvloers. Je kan er een collage bewonderen van de werking van Centrum Kauwenberg (waar je daarstraks passeerde). Er hangen enkele portretfoto's van mensen in armoede met een QR code. Die kan je scannen met je smartphone om een geluidsfragment te beluisteren waarin zij kort iets vertellen over zichzelf. Heb je geen smartphone, dan kan je er eentje lenen (in ruil voor een waarborg zoals een identiteitskaart) bij de balie van Agora Café (bij binnenkomst via de glazen toegangsdeur meteen rechts).

Je bent nu op het einde van de wandelzoektocht. Om af te ronden, moet je nog een schiftingsvraag beantwoorden.

Schiftingsvraag: hoeveel personen heeft de jury geteld op de fotocollage van '50 jaar Centrum Kauwenberg' die je kan bewonderen op de tentoonstelling?

Antwoord:

Bronnen

Agentschap Onroerend Erfgoed (2022). Inventaris, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/>

Asaert, Gustaaf (2010). Ook dat was Antwerpen. Een geschiedenis van de kleine man. Over armoede en politieke onmacht. Tielt: Lannoo

FelixArchief, <https://felixarchief.antwerpen.be/>

Goovaerts, Bart & Schepens, Piet (1981). Antwerpse steegjes en godshuizen. Antwerpen: De Vlijt <https://www.historyofsocialwork.org/PDFs/1981%20godshuizen%20en%20steegjes%20Antwerpen%20OCR%20C.pdf>

Hubert, Rene (s.d.). Cornelis Lantschot (1573-1656). https://www.academia.edu/36820778/Cornelius_Lantschot_1573_1656

Schouten, Diny (1987). Vrij Nederland, Boekenbijlage 1987, geraadpleegd via DBNL (KB, nationale bibliotheek), https://www.dbnl.org/tekst/vri013boek07_01/vri013boek07_01_0327.php

Snijders & Rockox Huis (s.d.). Een keizerlijke wandeling De Keizerstraat, het paradijs van Nicolaas Rockox, zijn familie en andere fiere bewoners. <https://www.snijdersrockoxhuis.be/images/publications/eenkeizerlijkewandeling.pdf>

TOPA: Antwerpen, Kerken en Toerisme: Toerismepastoraal Bisdom Antwerpen (Topa vzw). <https://topa.be/>

Vercauteren, Gregory (2000). De zorg voor behoeftige ouderen in Antwerpen (1811 - 1910). Verhandeling aangeboden door Gregory Vercauteren tot het behalen van de graad van Licentiaat in de Geschiedenis, Gent: Universiteit Gent

Verhelst, Dirk (1993). Arm in Antwerpen. Geschiedenis van de armenzorg en de sociale politiek te Antwerpen. Antwerpen: OCMW Antwerpen
<https://www.historyofsocialwork.org/PDFs/1993%20Arm%20in%20Antwerpen%20OCR%20C.pdf>

Websites van de genoemde organisaties (bv. Centrum Kauwenberg, ArmenTeKort, Arktos, De Loodsen, ...)

Wikipedia

Krantenartikels

https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2016/05/20/studentenhome_uantwerpenmet150kamersbrandonveiligverklaard-1-2661140/

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/07/17/studentenhome-ten-prinsenhove-blijft-een-studentenhome/>

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/08/29/pandjeshuis-krijgt-steeds-meer-mensen-over-de-vloer-historisch/>

https://www.standaard.be/cnt/dmf20210622_94174421

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/03/02/beroep-tegen-vonnis-ontploffing-paardenmarkt-pas-over-anderhalf/>

https://www.gva.be/cnt/dmf20220203_96704819

https://www.standaard.be/cnt/dmf20220409_91998515

